

Fekete Lajos, *Ostrogon sancakının 1570 yılı vergi tahriri* (Az-Estergomi szandjåk 1570. é ado'összeírása, Budapest 1943, Magyar Történeztudományi, Intézet - Magyar Tarih Eosütésü).

Macar tarihçiliğinde, şimdiye kadar, Türk kaynaklarına bilhassa büyük bir ehemmiyet atfedildiği malumdur. Geçen asrın son yarısında bu vâdide yapılan gayretler ve çalışmalar başlıca iki istikamet takip etmiştir: Birincisi Türk münevverlerinin ve kroniklerinin umumiyette Macarlara ve Balkan milletlerine ait verdikleri malûmata vâkıf olarak bunları tahvil, tefsir ve tenkit etmek keyfiyeti idi. Bu hususta en ön safta Thury Jo'zsef zikredilebilir. İkincisi de Türk Arşiv vesikâlarının, bu arada Osmanlı İmparatorluğunun bahis mevzuu menâket ve mütakalara ait tahrir defterleri muhteviyatının bililmesi ve bunlara istinaden etnik, sosyal ve ekonomik tarihlerinin anlaşılması meselesiydi. Bu sahada da A. Szilady, Antal Velocs ve Ernő Kammerer isimlerindeki Macar müdekik ve tarihçilerinin görmekteyiz. Bu asrın birinci yarısında ve zamanımızda bu iki istikametteki tarih araştırmalarını nefsinde cemeden ve bilhassa, Türk kroniklerinin artık yeni bir şey öğretmediği ve gayri-kâfi görüldüğü mülahazasıyla, ikinci kısım faaliyetler üzerinde dikkat ve alakasını taksif ediyerek çok müsbir neticelere vâsil olan; tarihin bu sahada çalışın herkesin takdir ve şükranını kazanan Macar tarihçisi Fekete Lajos olmuştur. Şu son 8-10 sene zarfında meydana getirdiği etüd ve monografiler -ki kısmen türkçeye de tercüme olmuştular- bizi bilhassa yakından alakadar etmektedir. Bunların bir kısmı bize tarihimizin bir

cephesini, Türk hâkimiyeti devrindeki Macaristan'ın siyasi, idari ve içtimai tarihini aydınlatmaktadır. Budapeşte Tarihi, Osmanlı Türkleri ve Macarlar (1985-1999), Macaristandaki türklerin mükhayet sistemi gibi. Diğer bir kısmı da bize bu sahada rehberlik, yol göstericilik yapacak mahiyetteki tedkik mahsulleridir. İşte «Estergom sancakının 1570'deki tahriri» adlı tahvilî eser bu türdendir. Bu eser, bir tahrir defterinin resmi kayıtların aynen neğrinden ve bunların tefsiri ile ve umumî mütalaaarla birlikte, verilen geniş malûmatla ihtiva eden öm.özden mürrekkeptir ki, bu mukaddeme, «Türk Vergi Tahrirleri» serlevhasıyla 1947'de Bellaten'de (sayı 42) neşredilmiştir.

Fekete Lajos, defterin başlığını tercüme ederek başlamakta, sonra sırayı takiple Havas-ı hümayün, Zâmet, Tınar, kasaba, köy ve mezralarını bunların sahipleri ile mükelleflerini, varidatını birer birer göstermektedir. Köy isimleri, meskûn veya gayri meskûn mezraa isimleri, başlyelerde izah edilerek bugünkü isimleri ve yerleri, nereye bağlı buldukları işaret olunmaktadır. Eğer daha evvelki defter neşriyatında teras edilmişler varsa bu hususta mülahazalar ilâve edilmektedir. Köy ve şahr isimlerinin okunuşunda tereddütler her defasında belirtilmekte olup bunların macarca veya türkçe ve slavoça aslından bulunup bulunmadıkları hakkında da bızan mütalaa eklenmektedir. Zaten bu hususlar önsözde de uzun-uzadıya münakaşa edilmiştir. Müellif, kitabı zayıf olarak Budin, Estergom, Hatvan ve Novgrad livalarının kanunlarındaki ziral vergilere ait kısımları dercetmiştir. Neşrettiği defterin baş tarafı noksan bulunduğu için, bu nevi kayıtların başında

tahriri yapılan sancakın kanunnâmesinin yazılması mutad olduğuna göre, bu ekeği tamamlamak istemiş ve bunu başka yerden buraya nakil ve ilâve etmiştir. Bunu takiben yer isimlerinin alfabetik fibrisi ve karışlarında takip ettikleri sıra numaraları bulunmaktadır. Fekete, kitabına, ayrıca, defterden bir örnek vermiş olmak için 10 sahifeyi fakasimle olarak ekleniş ve bir de bu sancakın o zamanki hudutlarını ve köylerin yerlerini gösteren bir harita koymuştur

ki, bunun, toponomi ve tarihi coğrafya için ne kadar kıymetli bir netice olduğu izahıtan müstâğnidir.

Son zamanlarda Türk Tarih Kurumu'nun bu nevi mesaiye ve neşriyata büyük bir ehemmiyet vererek, âzalarından ve bu sahada çalışanlardan bir kısmına İmparatorluğun diğer sahalarına ait tahrir defterlerini tedkik ve neşretmek vazifesini tevcih ettiğini hatırlayınca Fekete'nin eseri zamanımızda daha büyük bir kıymet ve ehemmiyet kazanmaktadır.

M. Tayyib Gökbilgin

Robert Mantran, *Histoire de la Turquie*, Paris, Presses Universitaires de France, 1952, 129 Sa. («Que savez-vous?» koleksiyonu No. 339).

Vaktisiz ölümüyle Yakın Şark İslâm tarihi tedkikleri sahasında büyük bir boşluk bırakan Prof. J. Sarras'ın hatırasına ihaf edilmiş olan bu eserde Türk tarihi, başlangıcından 1951 yılı sonlarına kadar, ana hatlarıyla mülahaza edilmiştir. Türklerin İslâmiyeti kabul etmelerinden önceki tarihlerinden bahseden bir girişten sonra, müellif altı kısımda esas mevzuunu tedkik etmektedir. Birinci kısım Selçuklulara tahsis olunmuştur. Bunu Anadolu beylikleri ve Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş devri bahsi takip etmektedir. Osmanlı devletinin yükseliş, alçalış ve ıslâhat devirleri birer ayrı kısım teşkil etmektedirler. Son kısım ise İnkılâp ve Türkiye Cumhuriyeti devirlerini içine almaktadır. Matin içinde üç harita bulunan kitabın sonuna Garp dillerinde yayımlanmış eserleri ihtiva eden kısa ve özlü bir bibliyografya eklenmiştir.

Eserde ilk göze çarpan hususiyet müellifin tarafsızlığını muhafaza ede-

bilmiş olmasıdır. Hakikaten, Batı müelliflerinin hemen hepsinde görülen millî veya dinî taassup R. Mantran'ın kitabında sezilmemektedir. Bu bakımdan müellif hakiki bir ilim adamı olduğunu isbat etmiştir. Kanunî Süleyman devrinde Osmanlı-Fransız ittifakını François I'ın Padışah'tan istirham ettiğini belirtmesi (s. 57) genç İlimin hakseverliğini gösterir. Has isimlerin Türk telâffuzuna göre yazılmış olması da çok isabetli bir yeniliktir. Müellifin Kanunî Süleyman devrine ve XVII.-XVIII. yüz yıllarda Osmanlı ülkelerindeki Avrupalı ticaretine ayırdığı sayfalar kanaatimizce eserin en kıymetli parçalarıdır. Bihassa bu son bahis (s. 73.v.d.) mütahassusların bile faydalanacağı derecede dikkate şayandır.

Kitapta bazı mübattip hatalarına rastlanmaktadır. Okuyucunun kolaylıkla farkettiği bu yanlışlarda müellifin hiçbir kusuru olmadığı şüphesizdir. Aynı şekilde, s. 55'de de 26 Ağustos tarihinden sonra 1511 tarihini unutulmuştur. Barbaros Hayreddin'in Cezayir'i tekrar zabıetmesini 1536 yılında gösteren müellif bu hususta yanılmıştır; zira Cezayir'in tekrar